

József Attila szegedi évei nyomában

E cím alatt a Magyar Irodalomtörténeti Társaság szegedi József Attila-munkaközössége által gyűjtött anyagból a költőnek Sz. Szigethy Vilmossal, a szegedi újságíró ma is élő nesztorával való kapcsolataira vonatkozó dokumentumokat is közöljük. Sz. Szigethy Vilmosnak a munkaközösség archívumában meglehetősen nagyobb visszaemlékezéséből közlünk mindenekelőtt részleteket. A köztöltés részeként — jelleltenben tartva írójának kezvonását — így itt utalunk néhány olyan összefüggésre, módosításra, amelyek a visszaemlékezésével kapcsolatosak.

Mindenekelőtt a kis színházi lapokkal kapcsolatos érdemes megjegyzünk, hogy az a lap, amelyben József Attila első versei megjelentek, a „Színház és Társaság”, örvendetesen különbözött a Szigethy Vilmos által egyébként jól jellemzett kérszéletű zuglaponoktól. Ezt abban az időben a Szigethy cikkében is említett elismert szegedi nyomdász, József Attila kiadója, Koroknay József adta ki s helyet adott benne a modern, újra törő fiatal szegedi költőknek, esztétikusoknak. A bennük között Juhász

Gyula-versanyag földolgozását a költő összes verseinek kritikai kiadását készítő Juhász Gyula-munkaközösség már meg is kezdte. Juhász Gyula és Balázs Béla versei valóban együtt jelentek meg Bob (Sz. Szigethy Vilmos) „Kéldiák-poéta” című cikkében. Juhász Gyula azonban már előbb, 1898-ban jelentette meg két ifjúkori zsenjét. Túlsgósan azonban még 1900-ban sem ismerhették nevét szülővárosában, mert amikor Balázs Bélaval együtt szerepelt, a nyomda elírta a nevét: Juhász Antalnak!

A Szegedi Híradóban közölt két vers, amely a korabeli kötetekből hiányzott, ma már az újabb, összes verseket tartalmazó kiadásokban megtalálható.

Igen jellemzőnek tartjuk azt, amit Sz. Szigethy Vilmos a költőnek a Földhitelezéssel és a Külkereskedelmi Hivatallal való kapcsolatáról elmond. Jóval korábban, 1923. december 13-án írja egy hasonló ügygel kapcsolatban kedves volt makói tanárának, a szegedi egyetem mostani professzorának, Tettamanti Bélának: „Kedves Gyámom bankba akar tenni ismét, pedig már egyszer voltam

és láthatta, hogy milyen kedvetlenül csináltam, annak dacára, hogy mindenki dícsért... Én már kezdék kétségbe esni, jajgatva törvén az eszem, hogy miféleképpen lehetne a bankokból örökre megszabadulni. Engemet világnézeti meggyőződés minden ilyen nagyobbalkaliból kapitalista vállalatból visszavertézt...”

Ez a vallomás mindent megmagyaráz. A Külkereskedelmi Intézetl való megvadásáról pedig önéletrajzában, Curriculum vitae-jében így vall: „Majd a Külkereskedelmi Intézet magyar-francia levelezőnek alkalmazott megalakulásakor — referenciával, azt hiszem, szívesen szolgált Kóródi Sándor úr, volt vezérigazgatóm. Ekkor azonban olyan váratlan csapások érték, hogy bármennyit edzett az élet, nem bírtam ki — az OTI előbb szanatóriumba, majd táppénzállományba utalt, neurasténia gravisszal. Hivatalomtól megváltam...”

Még valamit a Szigethynek ajánlott versről. A költő első verse, fiatalkori zsengei közül való: Ady hatása, s az „ösmagyar” mítosz és szimbólus érződik rajta.

Emlékeim József Attiláról

Írta: Sz. Szigethy Vilmos

A pályakezdés

Rendezgetve egy hosszú életen át felgyülemlett irataimat, olyan levélre bukkantam, ami szegény Attilánkról szól. Nem talakodás, hogy többes számban említem, de volt ő valamikor egy kicsit az enyém is. Most sem akarom magam feltolni — utálok azokat a verebeket, akik csak úgy repülnek, hogy a sas szárnyába kapaszkodnak — pusztán adatként közlöm mégis, hogy József Attila első verseinek én adtam napilapban nyilvánosságot 1922-ben, amikor a Szegedi Híradót szerkesztettem. Itt szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy József Attila verseinek „napilapban” való megjelenéséről van szó. Azóta ugyanis Péter László felfedezte egy 1922 őszén Szegeden megjelent töredékes színházi lapban József két töredékes versét. Ezek tehát megelőzték engem.

Feljegyzésre érdemes, hogy abban az időben gomba módján születtek és múltak ki az ilyen színházi lapok. Buzgó amatőrök alapították, semmi közük nem volt az irodalomhoz vagy a művészethez. Többnyire a színház szolgálatában álltak, közölték a heti műsorok szinlapjait, meg inkarnátus bárgyú módon a darabok tartalmát. Azonfelül öszszekoldultak a szegedi újságíróktól apróságokat, verseket, hogy valami mást is adjanak. Így juthatnak el József Attilához is, megkábítva a jó fiút az ólom-méreggel. Juhász Gyula is kapható volt mindig, ha kéziratot kértek tőle. Ha találhatók még ezekből a színházi újságokból egy-egy példány — mert alig hiszem, hogy valaki egész évfolyamokat megőrzött volna — nagy Juhász-anyag kerülne napvilágra.

Sok ifjú tehetséget segítetttem mindenkor szárnyra; a még diák Juhász Gyula és Balázs Béla (akkor még Bauer Herbert) első verseit is én közöltem a Szegedi Napló 1900. december 25-i számában, valósággal becsempészve az önálló rovatomba, becsületbeli kötelességemnek tartva, hogy két költői sorért az apagyilkosnak is meg kell bocsátani, viszont tüzzel-vassal elriasztani valók a hivatásnélküliek.

Versei a Szegedi Híradóban

A Szegedi Híradóban József Attila kilenc versét közöltem. 1922. november 5-én jelent meg a „Szeged alatt” és a „Bánat”. November 12-én „Ó, zordon szépség” és a „Koldus”; november 19-én a „Várlak” és „Az én ajándékom”. november 26-án a „Csók-kérés” (Márta...); december 10-én a „Lélekszirtéken”; december 24-én az „Üdvözlés”.

Ezek közül „Az én ajándékom” és a „Lélekszirtéken” kivételével valamennyi megjelent Józsefnek „Szépség koldusa” című első verses füzetében, amit egy rendkívül derék fiatal szegedi nyomdász, maga is irodalommal foglalkozó széplélek, Koroknay József adott ki ingyen, a költőt megbecsülve.

Ha fontossága van minden adatnak, említsük fel azt is, hogy a „Szépség koldusa” könyv 1922. végén jelent meg Juhász Gyula előszavával.

Ugyancsak Koroknay adta ki 1924 végén József Attila második könyvét, a „Nem én kiáltok” című 1925 évi jelzéssel. De ebben sem találom az

általam a Szegedi Híradóban közölt két verset, „Az én ajándékom”-at és a „Lélekszirtéken” címűt.

Egy későbbi találkozás

Amikor minden adatot összegyűjtünk a költő életéből, el kell mondanom a vele történt utolsó találkozásomat is, pedig akkor szegényre megharagudtam.

Már Budapesten lakott, ismert neve volt, mikor az Abbázia-kávéház előtt találkoztam vele. Maga volt a „zordon szépség”; Vajda János járhatott ilyen mérges fújva, dühösen, kivert bika módra. Megállítottam.

— Hát neked, mi bajod?

Pillanatra elmosolyodott, aztán kitört.

— Képzeld ezt a megbántást. Felajánlottak egy állást a Magyar Földhitelezésnél, azzal, hogy nem kell érte dolgoznom, a fizetést se járjak be, ha nem akarok, elküldik postán.

— Ezért vagy dühös? — bámultam.

Szinte tajtékot túrt.

— Hogyne lennék! Ingyen fizetést fogadjak el?

— Te szerencsétlen gyerek, hát nincs az a hatalmas pénzintézet abban a helyzetben, hogy becsületes módon így támogasson egy beérkezett költőt? Tudod-e, hogy Ambrus Zoltán létaalapját is ez a bank biztosítja hasonló módon? Azt se tudja Ambrus, hogy van a pénzintézet. Aztán: Kozma Andor az Első Magyar Biztosító Társaság titkára. Van ugyan külön szobája, de csak azért jár fel, mert megszokta az íróasztalt, azon pedig csak magának dolgozik, nem a Biztosítónak, amelytől rendszeres fizetést kap. Az ilyen sokat kereső intézetek nem Maecenáskodhatnak?

— De ingyért! — lázongott Attila.

Akkor nagyon megdorgáltam, beszéltem a lelkére, de hiába.

Hogy miképp jutott eszébe a Földhitelezésnek, azt nem tudtam megállapítani. A bank a nagybirtokosok pénzintézete volt, esetleg valamelyik csanádi földesúr hívta fel rá a figyelmet, hallott róla Makón.

A hivataliak visszaemlékezései

Van nekem egy öreg barátom, a legrégebbi, mert legalább 65—66 éves a kapcsolatunk. A neve Fülöp Jenő György. Állandó levelezésben vagyok vele s az elmúlt télen, mikor az egyik unokája felfedezte, hogy Attila nekem is dedikált egy verset az első könyvében, szó esett köztünk, mi közöm hozzá. Mert ő jól ismerte, összeköttetésben állt vele.

Szerinte 1929—30-ban a Külkereskedelmi Hivatal alkalmazta havi 300 pengővel. Ezért napi egy-két órára kellett bejárnia, hogy átnézze a francia levelezést. Határozottan jóindulatú volt az alkalmazás, mert erre a célra volt az intézetnek már két embere. Attila aztán csak 2—3 hónapig járt be, akkor sem rendszeresen, további 6—7 hónapig át csak minden elcsúszott a fizetéséért, végül azért sem, mert szó nélkül elmaradt.

„Ugy bántunk vele, mint a hímes tojással, írja a barátom, de ő fölényes volt velünk szemben, közeledésre nem hajlandó, mintha lenézne mindnyájunkat.”

„Hát ezekkel az adatokkal szolgálhatok.

A költő levele

Tekintetes
Sz. Szigethy Vilmos
szerkesztő úrnak
Szeged

Makó, 1923. III. 7.

KEDVES SZIGETHY BÁCSI!

Ne haragudj, hogy ilyen későn jelentkezem, de csak most tudtam összeszedni néhány verset: egy régi kézirat-füzetem akad kezembe és azokból válogattam, mert az újabb versek többnyire le vannak foglalva és fizetnek értük. — Különben

pedig szombaton Szegeden leszek, amikor is fölkeresem Szigethy Bátyám és nem találván fél 3-ra beülök a Corsóba. Akkor, ha a Csönddel rendbe jövök, adhatok majd új verseket is.

Addig is, kedves Szigethy Bátyám, szeretettel ölellek
JÓZSEF ATTILA

E levél eredetije a Szegedi Egyetemi Könyvtár kéziratárában van. Hasonmását közölte Péter László: Adatok József Attila életéhez, kö-

tészetéhez. Szeged, 1954. 2. lapján. A Szegedi Egyetemi Könyvtár Kiadványai 12. szám.

A levél borítékján a feladó: József Attila, Makó, Kazinczy-u. 6.

A levélben említett Corsó: kávéház, az írók, újságírók akkori találkozóhelye. A Csönd: egy rövidéletű, mindössze három számot ért szegedi szépirodalmi folyóirat, amelyben Móra és Juhász Gyula írásai mellett József Attila versei is megjelentek.

A Felszabadulási Ünnepséget Előkészítő Bizottság programja

Szombaton délelőtt a Szegedi TITF üléstermében megalakult a Felszabadulási Ünnepséget Előkészítő Bizottság, amely megtárgyalja, programba foglalja Szeged felszabadulásának 10. évfordulója méltó megünneplését. A bizottság a Szeged Városi Pártbizottság felhívása nyomán jött létre, hogy összefogja Szeged hazafias erőit s a Hazafias Népfront szellemében képviselje városunk valamennyi rétegét.

AZ ELŐKÉSZÍTŐ BIZOTTSÁG TAGJAI:

Andó János örnagy, Csillag Miklós, a szegedi Nemzeti Színház igazgatója, Csúcs Mihály, a Tánésics tsz elnöke, Csurgó Mihály, egyénileg dolgozó paraszt, Dér Endre, a szegedi Irécsopórt titkára, Erdélyi Albert többszörös sztahanovista, kitüntetett munkás, Farkas Istváné, az MNDSZ városi titkára, Halmi Béláné, a Városi Tanács Népművelési Osztályának vezetője, Hevesi János, a Városi Párt-végrehajtóbizottság munkatársa, Hódi Sándor, MÁV felügyelő, Dr. Ivanovics György akadémikus, kétszeres Kosuth-díjas, a Mikrobiológiai Intézet professzora, Kerkuska Istváné, a Vöröskereszt városi titkára, Lacsn Mihályné, a Városi Békebizottság titkára, Ladányi Benedek, a Városi Pártbizottság első titkára, Markovits Tibor, a „Délmagyarorság” munkatársa, Mison Gusztáv, a Városi Tanács VB-titkára, Magyar István rendőrszázados, Nagyiván Mihály, a Városi DISZ Bizottság titkára, Nagygyörgy Mária, a Szegedi Kenderfonógyár igazgatója, Nagy Sándor, a Textilművek főmérnöke, Osváth Béla, a TITF megyei titkára, Petvai Ferenc, a Szabadságharcos Szövetség titkára, Szemmári Gyuláné, sztahanovista szövőő, Simon Béla, a Városi Párt-végrehajtóbizottság agit.-prop. osztályának vezetője, Szécsi Antal, püspöki helynök, Szécsi József pedagógus.

A bizottság tagjai több javaslatot tettek, amelyek alapján jött

létre az Előkészítő Bizottság programja. E program felhívja Szeged párt- és tömegszervezeit, üzemek, tsz-ek, vállalatok dolgozóit, egyénileg dolgozó parasztokat, városunk értelmiségét, kisiparosokat, méltóan készüljön október 11-re, városunk felszabadulásának 10. évfordulója megünneplésére. Fejezzék ki elsősorban a munka hőstetteivel hálájukat a felszabadító hős szovjet nép iránt. Az eltelt 10 esztendő eredményekben gazdag életének jelentős állomását legyen felszabadulásunk ünnepe. Üzemekben, intézményekben, kézsítsenek önállóan kis kiállítást a meglévő dokumentumokból, anyagokból, amelyek szemléltetően tükrözik az üzem, az intézmény, a tsz, a lakóterület egy évtizedes munkáját. Készítsenek dolgozóink egyszerű, izléses dekorációt. A kultúreszopórtok készüljenek színes műsorral az évfordulóra, hogy minden munkahelyen és kerületben ünnepségen emlékezzenek meg a felszabadulás nagy napjáról, Szeged 10 évéről. Az MNDSZ és a DISZ fordítson gondot a szovjet hősök sírjainak ápolására és álljanak a fiatalok, úttörők, diszesek a méltó megemlékezés első sorába: alkalom ez az évforduló a hazafiság elmélyítésére, 48-as hagyományaink dícső szellemének felelevenítése. Alakítsanak minden területen kis bizottságokat, amelyek ötletekkel, a dolgozók javaslatainak figyelembevételével a maguk munkaterületén gondosan előkészítik a felszabadulás 10. évfordulójának megünneplését.

A megalakuló ülésen megválasztották az előkészítő bizottság elnökségét, amelynek tagjai: elnök Nagygyörgy Mária, társelnökök: dr. Ivanovics György, Csúcs Mihály és Csurgó Mihály. A megválasztott elnökségnek lesz a feladata, hogy irányítsa és szervezze a felszabadulási ünnepek előkészületeit és segítséget adjon a munka sikeres elvégzéséhez.

Vasárnapi levél

KEDVES ALMALI KÁROLY!

Nem ismerem magát, augusztus hónapban mégis nagyon sokat foglalkoztatott engem. Szerettem volna, ha találkozunk. Meg is próbáltam mindent, hogy ez sikerüljön. Végigtelefonáltam jó néhány vállalatot, személyesen is beszéltem emberekkel, akikről úgy véltem, álbaigazíthatnak, végül még a rendőrségen is érdeklődtem a munkahelye, lakása felől — eredménytelenül. Így hát ezúton próbálom megkeresni, hogy válaszoljak arra a levélre, amelyet augusztus közepe felé kapott meg magától a szerkesztőség. Bizonyosan jól emlékszik rá: egy szegedi élelmiszer és vegyesáru-cikk üzletvezetőjéről írt nagyon meleg, — szinte elragadtatót hangú levelet. Idezem a sorait: „Villámgyors mozdulattal mindenütt ott van.” — „Ilekének egy darabját csomagolja minden egyes áruhoz, hogy az ismét visszahúzza árudájába a kedves verőit.” Ugy látszik, alaposan körülnézhetett az árudában, kedves Almai Károly, hogy ennyire megfigyelte az árudavezető munkáját. Írását azzal fejezte be, hogy példát vehetnének róla a Lenin-utcai elárusítók is — a sok dicsőretet azonban csak nevének kezdőbetűivel támasztja alá. Egy kisebb cédulára ugyan még külön írt; kéri a szerkesztő elvtársat, hogy cikke az augusztus 1-i számban jelenjék meg. És kérése nyomaként 100 forintot mellékel.

Valószínűleg csodálkozott, hogy ennek ellenére sem teljesült a kérése. Azt szeretném most elmondani magának, hogy miért nem. Július 31-én helyben feladott levelét a posta — vasárnap volt közben — csak augusztus 2-án kézbesítette volna, ha tudja hová. A postást megteleztesztette a cím szokatlan elhelyezése, s mert utca és házszám nem szerepelt a borítékon, kézbesíthetetlennek minősítette. Felküldték a levelet Budapestre s ott a Posta Csomag Üzem 76. VIII. Verseny-utca 3-ban felbontották. Megállapították, hová kell küldeni, precízen és becsületesen a 100 forinttal együtt, — amelyről különben a levélben, kedves Almai Károly, egyetlen szó sem esik, tehát, ha kimarad, senki sem kereste volna, — új borítékba tették. A borítékon a következő jelzés található: Bontó Sza. II. 204. Elismerés illeti a „bontó” elvtársat, tökéletes munkavégzéséért. Levele augusztus 14-én végre meg is érkezett rendeltetési helyére. Hát ez az egyik oka, hogy nem teljesült a kívánsága. De megmondom, hogy akkor sem teljesült volna, ha idejében érkezik a levél. Ugyanis a pártbizottságban pénzért csak apróhirdetés jelenik meg. A lapot megtöltő többi írásért a szerkesztőségnek nem jár külön fizetség és nem is jár igényt erre, nem is hajlandó elfogadni. Ami a lapban megjelenik, nem egyéni érdekű írás, hanem olyan, amely tömeges érdeklődést, érdekelt ügyek szolgálatát. Még akkor is, ha egyetlen emberől szól esetleg. Nem teljesülhetett a kérése azért sem, mert június 31. és augusztus 1 között nem lett volna mód és idő ellenőrizni: megfelelnek-e a valóságnak a pontos aláírás és cím nélküli állítások. Az ellenőrzést, kedves Almai Károly, nyilván a 100 forinttal gondolta áthidalhatónak tenni. Nem sikerült.

E helyett igyekeztünk magát megkeresni, hogy megkérdezzük a pénzt, hogyan lehetséges, hogy ennyire félreismeri a pártbizottságban bejegyzett, szintén cím nélküli aláírást találtuk meg maga helyett az említett árudában panaszkönyvében. Az is dicsőret, miért nem jeltette meg pontosan hol található, kicsoda az, akitől származik? Egy név önmagában nem mindig elég. Remélem, most megbizonyosodik erről.

Végezetül egy kérésem van: jöjjön be a szerkesztőségbe a 100 forintjért, amelyet a páncélszekrény őriz azóta is és vegye vissza.

Üdvözlé: BELTEKI IRÉN